

Yerel Üretim Ekosisteminde Sessiz Güç: Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Ekonomik Sinerji

Dr. Öğr. Üyesi Duygu YÜCEL¹

Öğr. Gör. Havva ARABACI²

¹ Trakya Üniversitesi Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe Vergi Bölümü,
duyguyucel@trakya.edu.tr Orcid: 0000-0002-2665-6732

² Trakya Üniversitesi / Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Muhasebe Vergi Bölümü,
arabacih@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0212-6590

Özet: Yerel üretim ekosistemi, kırsalda yerel kaynakların ve yerel aktörlerin etkin şekilde bir araya gelmesi ile oluşturulan ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir kalkınma ile entegre olmasıyla şekillenmektedir. Kırsalda hem ekonomik hem de toplumsal dönüşümü sağlayan kadın girişimciliği, bu yönü ile bölgesel büyüme ve kalkınmanın da önemli bir unsuru haline gelmektedir. Kırsala özgü hammadde kullanımı ile dışa bağımlılığı azaltan, üretim ve istihdam artışı sağlayan ve bölge tüketimini karşılayarak ekonomik hareketlilik yaratan kadın girişimciliği, ekosistemin direncini de arttırmaktadır. Ekonomik sinerjinin yaratılmasının yanında, toplumsal önyargıların kırılmasında ve kadının hak ettiği statüye ulaşmasında sessiz güç olarak nitelendirilen kadın emeği ve dayanışmasının payı oldukça yüksektir. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ise kamu ve özel kesim desteği ve teşviki gerekmektedir.

Bu çalışmada yerel üretim ekosistemi içinde aktif katılım sağlayan kadın girişimciliğinin ekonomik ve toplumsal katkıları, karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmaktadır. Literatür taramasına dayalı olarak yapılan çalışma, teorik çıkarsamalar yanında, kadın girişimciliğinin sürdürülebilirliğini destekleyecek politika önerileri de sunmaktadır. Ortaya çıkan bulgular ışığında, yereldeki kadın girişimciliğinin ekonomik kalkınmaya ve toplumsal dayanışmaya katkıda bulunarak, ekosistemde bir sinerji oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimciliği, Yerel Üretim Ekosistemi, Ekonomik Sinerji.

Silent Power in the Local Production Ecosystem: Women Entrepreneurship and Economic Synergy in Turkey

Abstract: The local production ecosystem is shaped by the integration of economic activities that are created by the effective gathering of local resources and local actors in rural areas with sustainable development. The promotion of women's entrepreneurship represents a significant opportunity for both economic and social transformation in rural areas, becoming an integral component of regional growth and development. Women's entrepreneurship, which mitigates external dependency through the utilisation of rural raw materials, enhances production and employment, and facilitates economic mobility by aligning regional consumption with supply, also augments the resilience of the ecosystem. Furthermore, women's labor and solidarity, which can be described as a silent power, play an instrumental role in dismantling social prejudices and achieving the status women deserve. In order to ensure the long-term viability of this initiative, it is essential to secure adequate support and incentives from both public and private sectors.

This study examines the economic and social contributions of women's entrepreneurship, which plays an active role in the local production ecosystem. It also addresses the challenges women's entrepreneurship faces and proposes potential solutions. Based on a comprehensive literature review, the study presents theoretical conclusions and policy recommendations to support the sustainability of women's entrepreneurship. The findings suggest that local women's entrepreneurship contributes to economic development and social solidarity, creating a synergistic effect within the ecosystem.

Keywords: Women's Entrepreneurship, The Local Production Ecosystem, Economic Synergy.

1. GİRİŞ

Yerel üretim ekosistemi, belirli bir bölgedeki ekonomik faaliyetlerin yerel kaynaklar, yerel aktörler ve ilişkiler çerçevesinde yürütüldüğü ve bu yolla bölgelerin *sürdürülebilir kalkınma hedeflerine* ulaşılmasını destekleyen dinamik bir süreçtir. Kalkınma kavramı ise ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal *sistem ve yapılarını* değiştirerek zamanla insan yaşamının maddi ve manevi alanlarda gelişmesi ve toplumsal refahın artması olarak tanımlanmaktadır (Tekin, 2011: 38). Dolayısıyla bu

süreç yerel hammaddenin işlenmesi, üretim sürecine dâhil edilmesi, dağıtımının sağlanması ve tüketiminin gerçekleşmesini içermektedir. Bu sayede kendi kendine yeterlilik ve dışa bağımlılığın azaltılması ile yerel kalkınma desteklenmiş olur. Kırsalda yaşayan kadın girişimcilerin bu ekosisteme dâhil olmaları ise hem bölgesel hem toplumsal hem de ekonomik yapıda pozitif yönde bir dönüşüme yol açarak, ekonomik büyümenin tetikleyicisi olmuş olurlar. Kırsaldaki kadın girişimcilerin bölgelerinde

bulunan daha geleneksel olan üretim süreçlerini yenilikçi yöntemlere dönüştürecek olmaları, ekonomik sinerjiyi arttırarak, ekosistemin dirençli ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır. Ayrıca yereldeki sosyal dayanışma, istihdam yaratma, üretim artışı ile bölgesel kalkınmaya da katkıda bulunacaktır. Başarı ve sürdürülebilirlik için ekosistemdeki tüm aktörlerin güçlü bir dayanışma ve işbirliği içerisinde hareket etmeleri gerekmektedir; ayrıca *kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları* (STK) ile de desteklenmelidir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı *yerel üretim ekosisteminde kadın girişimciliğinin* kritik rolünü inceleyerek, *ekonomik sinerji* yaratma kapasitelerini ve bu sinerjinin etkilerini ortaya koymaktır. Kırsaldaki kadın girişimcilerin üretim süreçlerinde elde edecekleri ekonomik kazancın yanında, üretim ve istihdam yaratma, bölgesel büyüme ve kalkınmaya sağladıkları katkı, sosyal dayanışma ruhunu güçlendirme, toplumsal ve kültürel gelişimin sağlanması gibi birçok alanda gerçekleştirilen kazanımlar değerlendirilecektir. Çalışma ayrıca Kadın girişimcilerin karşılaştığı sorun ve çözüm önerilerinin yanı sıra kadın girişimciliğini teşvik etmek/geliştirmek için politika ve stratejiler önermek gibi alt hedefler de taşımaktadır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlamaları

Çalışma kadın girişimciliği kavramını, yerel üretim ekosistemi içindeki rolü ve etkisine odaklanarak

teorik bir bakış açısı ile almış olup, yaratılan ekonomik sinerjiyi kavramsal temelli bir analiz ile sunmuştur. Bu konuda mevcut akademik literatür incelenmiş, ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları üzerinden bir araştırma yapılmış, kadın girişimcilerin ekonomik ve toplumsal kalkınmaya sağladıkları katkılar sistematik olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın sınırlamalarından ilki veri kısıtıdır, yapılan analizler *ikincil veri toplama yöntemine* dayanmaktadır. Kapsam olarak kırsal/yarı kırsal bölgelerde bulunan kadın girişimciler incelenmiştir. Kadın girişimciliği ve yerel üretim ekosistemi genel bir perspektiften ele alınmış olduğu için belli bir bölgeye veya sektöre odaklanılmamıştır. Çalışmada analitik açıdan kısıtlama yapılmış ve konu ekonometrik yöntemler ile değil nitel ve kavramsal boyutları ile ele alınmıştır. Bu sınırlamalara rağmen çalışma yerel üretim ekosistemi, kadın girişimciliği ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi anlamlı bir perspektiften sunmaktadır.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bu çalışma, *yerel üretim ekosistemi* bağlamında *kırsal bölgelerde kadın girişimciliği* ve yaratılan *ekonomik sinerjiye* dair yazını incelemek amacıyla *sistematik literatür taraması* yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, kadın girişimciliğinin ekonomik ve sosyal etkileri, karşılaşılan engeller ve destek mekanizmaları üzerine yapılan araştırmalar analiz edilmiş ve yıllara göre sıralanarak aşağıdaki tablodagösterilmiştir.

Tablo 1. Literatür İncelemesi

Yazar/Yazarlar	Çalışmanın İsmi	Yöntem	Amaç	Sonuç
Polattaş, M. E. (2024).	<i>Türkiye’de Kadın Girişimciliği ve Kadın Girişimciliği Üzerine Yapılan Araştırmalar: Doküman Analizi.</i>	Doküman analizi	2000-2020 arası kadın girişimciliği literatürünü incelemek.	Kadın girişimciliği araştırmalarının genellikle nitel yöntemlerle yapıldığı ve kadın girişimcilerin profili, motivasyonları, karşılaştıkları sorunlar gibi konulara odaklanıldığı belirtilmiştir.
Sağlam, (2023).	<i>A. Kadın Girişimcilerin Görüşlerine Göre Eğitimin Kadın Girişimciliğine Etkisi.</i>	Anket ve derinlemesine görüşme.	Kadın girişimcilerin eğitim düzeylerinin girişimcilik üzerindeki etkisini değerlendirmek.	Eğitim, kadın girişimciliğini teşvik eden kritik bir faktör olarak öne çıkmıştır.
Keskin, (2022).	<i>S. Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Durumu</i>	Literatür taraması.	Türkiye’de kadın girişimcilerin	2012 yılı itibarıyla işveren veya kendi hesabına

					mevcut durumunu ve karşılaştıkları engelleri analiz etmek.	çalışan kadınların oranı %12,1 olup, toplam girişimcilerin sadece %14,9'u kadındır. Bu oranlar, kadın girişimciliği konusunda ciddi eşitsizliklerin devam ettiğini göstermektedir.
Güneş, E. & Şekerdil, R. (2021).	E. & R.	<i>Türkiye'de Kadın Girişimciler ve Yöneticilerin Girişimcilik Kariyerindeki Durumu ve İlerlemesine Yönelik Bir Analiz</i>	Kadın ve analizi	Panel veri	Türkiye'deki kadın yöneticilerin pozisyon gücünün kadın girişimciliğe etkisini uzun dönemli bir bakış açısıyla belirlemek	Kadınların işgücüne katılımı ve istihdam içerisindeki paylarının artmasının kadın girişimciliğini negatif yönde etkilediği, üst ve orta kademe yönetimde istihdam edilen kadınların artmasının ise pozitif yönde etkilediği bulunmuştur.
Aksay, B. (2019).		<i>Türkiye'de Kadın Girişimciliğinin Son 10 Yılı: Alanyazın Taraması ve Öneriler.</i>	Kadın	Sistemantik literatür taraması.	Türkiye'deki kadın girişimciliği çalışmalarını incelemek ve önerilerde bulunmak.	Kadın girişimciliği alanında daha kapsamlı ve teorik temelli çalışmalara ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.
Tahtalı, F. A. (2018).	F. A.	<i>Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Malatya Kentsel Alanda Kadın Girişimciler Üzerine Bir Araştırma.</i>	Kadın ve Kentsel Kadın	Saha araştırması (Malatya'da kadın girişimciler).	Kadın girişimcilerin profillerini ve sorunlarını belirlemek.	Kadın girişimcilerin finansal kaynaklara erişimde ve toplumsal destek bulmada zorluklar yaşadığı görülmüştür.
Erdemir, T. (2018).	T.	<i>Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Kadın Girişimciliğini Etkileyen Engeller ve Fırsatlar Üzerine Bir Araştırma.</i>	Kadın	Anket (155 kadın girişimci).	Kadın girişimciliğini etkileyen engeller ve fırsatları belirlemek.	Kadınların ekonomik bağımsızlık ve kendi işinin patronu olma isteği girişimcilik motivasyonlarını artırırken, bürokratik işlemler en büyük engeller arasında yer almıştır.
Sallan Gül, S., & Altındal, Y. (2016).	S. & Y.	<i>Türkiye'de Kadın Girişimciliğinin Serüveni: Başarı Mümkün mü?</i>	Kadın	Toplumsal cinsiyet perspektifinden literatür incelemesi.	Türkiye'de kadın girişimciliğinin toplumsal ve kültürel bağlamda değerlendirilmesi.	Kadın girişimcilerin karşılaştığı kültürel dirençler, önyargılar ve ekonomik kaynaklara erişim sorunlarının girişimciliği sınırladığı tespit edilmiştir.
Öztürk, M. D. (2016).	M. D.	<i>Türkiye'de Kadın Girişimcilik: Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri.</i>	Kadın	TOBB İl Kadın Girişimciler Kurulu Üyeleri ile anket ve derinlemesine görüşme.	Kadın girişimcilerin girişimcilik motivasyonlarını ve karşılaştıkları sorunları belirlemek.	Kadınlar ekonomik bağımsızlık isteğiyle girişimci olurken, bürokratik işlemler ve finansal erişim en sık karşılaşılan sorunlar olarak belirtilmiştir.

Nuray Kızılaslan, N. & Karaömer; M. (2015).	<i>Kırsal Kadınların Girişimcilik Özellikleri ve Girişimciliği Etkileyen Faktörlerin Logit Analizi İle Değerlendirilmesi (Hatay İli Araştırması)</i>	Logit analizi	Kırsal kadınların girişimcilik özelliklerini belirlemek ve etkileyen sosyo-ekonomik ve demografik faktörleri değerlendirmek.	Çalışma, kırsal kadınların girişimci olma ihtimalini artıran en önemli faktörlerin eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve aile desteği olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadınların sosyal sermaye eksikliği ve finansal kaynaklara erişimde yaşadıkları güçlüklerin girişimcilik potansiyelini sınırladığı tespit edilmiştir.
Soysal, (2010b).	A. Türkiye’de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme.	Literatür taraması.	Kadın girişimcilerin karşılaştığı engelleri ve fırsatları analiz etmek.	Finansal erişim eksikliği, toplumsal cinsiyet rolleri ve eğitim gibi faktörler kadın girişimciliği üzerindeki en önemli engellerdir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok şehir merkezli kadın girişimciliğinin ön plana çıktığı, yerel üretim ekosistemi üzerindeki etkilere çok fazla değinilmediği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmada ise kırsal bölgelerde kadın girişimciliğinin, yerel üretim ekosistemi üzerinde oynadığı rol ve ekonomik sinerji potansiyeli, özgün bir perspektifte sunulmuş ve tüm bu sürecin toplumsal dönüşüme olan etkileri sürdürülebilir büyüme/kalkınma bağlamında ele alınmıştır. Sunulan politika önerileri ile teorik yazına ve pratik uygulamalara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

3. YEREL ÜRETİM EKOSİSTEMİ VE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Yerel üretim ekosistemi içinde kadın girişimciliğinin rolünü ve ekonomik sinerjiyi daha iyi anlayabilmek için öncelikle yerel üretim ekosistemi nedir, temel özellikleri ve dinamikleri nelerdir, bunu açıklamak gerekmektedir.

3.1. Yerel Üretim Ekosistemi Nedir?

Yerel üretim ekosistemi, belirli bir bölgede *ekonomik faaliyet* sürdüren *yerel aktörlerin*, ekonomik kaynakların ve süreçlerin birbirlerine bağlı bir şekilde oluşturdukları, toplumsal ve bölgesel kalkınmayı destekleyen, yerel hammadde kullanımını, üretimini, dağıtımını, tüketimin kapsayan dinamik bir sistem olup istihdam olanaklarının arttırılmasını içermektedir (Smith, 2020: 45; Porter, 1998: 79). Yerel üretim ekosistemini oluşturan bileşenler üretici, tüketici, dağıtım kanalları, finansal kaynaklar olarak

sıralanabilir. Sistemdeki aktörler, süreçler ve ilişkiler arasındaki ilişki ise yerel ekonomik bir ağ oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu yerel ekonomik ağ kapsamında kırsal bölgelerde işbirliği ve inovasyon çalışmalarının teşvik edilmesi ile birlikte bölgesel rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır (Feldman & Audretsch, 1999: 412). Sistemin başarısı ekonomik çıktılar ve kazanılan gelirlerle sınırlı değildir. Toplumsal dayanışmanın sağlanması, kültürel mirasın korunması ve çevresel sürdürülebilirlik gibi unsurlar sistemin diğer başarıları arasında gösterilmektedir. Bu başarı büyük ölçüde kamu sektörü, özel sektör, STK’lar ve diğer paydaşların işbirliğine dayanmaktadır.

Kadın girişimcilerin, kırsal ve yarı kırsal bölgelerde üretim süreçlerine dâhil edilmesinin *yerel ekonomiyi* dönüştürücü etkisi söz konusudur. Kadın öncülüğündeki girişimler inovasyonu ve sürdürülebilirliği teşvik ederek, toplumun direncini arttırmaya, istihdam fırsatları yaratmaya ve kültürel mirası korumaya yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle kadın girişimciliği ekosistemin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kadınlar üstlendikleri bu rolleri ile sadece ekonomik performansı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik bağımsızlığı, kendi kendine yeterliliği arttırmakta, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermektedir. Bölgesel üretimin sürdürülebilirliği ve elde edilen kazançlar gelir eşitsizliklerini de azaltarak toplumsal ve bölgesel düzeyde kalkınmayı da desteklemektedir (UNDP, 2021: 34).

Dolayısıyla kadınların yerel üretim ekosistemleri içinde güçlü hale gelmesini sağlayacak program ve politikaların gerçekleştirilmesi elzemdir. Beceri geliştirici ve meslek edinmeyi sağlayacak eğitimler, Mikro finans programları gibi finansa erişimi

kolaylaştıracak uygulamalar, pazara erişim girişimleri gibi kadın girişimciliğini destekleyecek kamu politikalarının (Johnson & Brown, 2021: 67) geliştirilmesi bölgesel kalkınmayı hızlandıracaktır.

3.2. Kadın Girişimciler ve Ekosistem Dinamikleri

Kadın girişimci, kendi adına kurduğu şirketin, tek başına veya çalışanlarının yardımıyla mal veya hizmet üreten, üretim sürecini denetleyen, pazarlama ve dağıtımını üstlenen kişidir. İş süreçlerini planlama, yürütme, geliştirme veya sonlandırma becerisine sahip olmasının yanı sıra, işyerindeki tüm yönetsel ve ekonomik faaliyetlerde de söz sahibidir. Aynı zamanda kazandığı parayı nereye yatıracağını ve kullanacağını seçme yetkisine de sahiptir (Ecevit, 1993: 19 ve 20). Brush vd. (2006: 8-10), ekonomide aktif olarak yer alan, iş yaratan, iş modellerinde yenilik yapan ve ekonomik süreçleri yönlendiren kadınların, kadın girişimciliğiyle meşgul olduğunu ifade etmektedir. Buna göre kadın girişimciliği uygulaması, toplumsal cinsiyet normlarıyla kısıtlanan kadınların sosyal statüsünü ve finansal bağımsızlığını arttırmaktadır. Avrupa Birliği'nde küçük işletmeleri geliştirmek, rekabet güçlerini artırmak ve kadın girişimciliğini teşvik etmek amacıyla çok sayıda destek programı geliştirilmiştir (Çakıcı, 2003: 72). Türkiye'de de kadın girişimciliği, daha yaygın ve gelişmiş hale gelebilmesi amacıyla teşvik edilmektedir. Türkiye'de kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik politikalar; *sermaye ve kredi, eğitim ve beceri*, kadın girişimcilerin örgütlenmesi, *iş piyasasının yapısı, talepleri ve geleceği* şeklinde gruplandırılmıştır (Özkaya, 2009: 60). Ancak Türkiye'de mevcut geleneksel davranışlar, eğitim eksikliği, bilinçsizlik, denetim yetersizliği sorunu, özgüven eksikliği, sınırlı katılım, başarısız örneklerin olması, ekonomik, kişisel ve siyasi çıkar çatışmalarının yarattığı olumsuzluklar (Soysal, 2010c: 97) kadınların girişimci olma isteklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Kırsal alanlar, sosyolojik ve demografik çeşitlilikle şekillenen karmaşık bir yapıya sahip, düşük nüfus yoğunluğu ve birincil ekonomik faaliyetler olarak tarımla ilişkilendirilen, her türlü sosyal güvenlik hizmetlerinden (sağlık, sigorta, eğitim, iş imkanı, emeklilik ve kültürel faaliyetler) yeterince yararlanamayan bireylerin sayısal çoğunluğunu oluşturduğu *mekânsal büyüklükler* olarak ifade edilmektedir (DPT, 2011). Bu bağlamda, kırsal girişimcilik faaliyetleri, yalnızca ekonomik kalkınmayı değil, aynı zamanda sosyal yapıyı dönüştürmeyi hedefleyen bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

Soysal (2013a: 169)'a göre kırsal alanda girişimcilik faaliyetinin, *ekonomik hedef ve sosyal hedef* olmak üzere iki tür hedefi bulunmaktadır. Gelir elde etmek, iş fırsatları yaratmak/değerlendirmek, *sermaye birikim* süreçlerini *optimize etmek*, kredi kullanma imkânını/yeterliliğini arttırmak, *işletme risk yönetimini* bilmek, *krediye erişim kapasitesini* arttırmak, satış/pazarlama fırsatlarını iyileştirmek, *faktör verimliliğini* arttırmak, işletme yönetiminde *karar alma mekanizmalarında* optimizasyon sağlamak gibi hedefler ekonomik hedefler arasında bulunmaktadır. *Sosyal güvenlik ağlarının* güçlendirilmesi, *iş ve boş zaman optimizasyonu*, bireylerin kaza, hastalık, ölüm gibi *yaşam risklerine* karşı korunması, zor koşullar altında yaşayan çocukların bu koşullarının iyileştirilmesi, tarım sektöründe *işgücü yükünün* azaltılması, üretim süreçlerinin modernizasyonunun sağlanması ve verimliliğin artırılması ise sosyal hedefler arasında sayılmaktadır.

Bu konuda kadın girişimciliğinin yerel üretim ekosistemine katılımının önemi ön plana çıkmaktadır. Bu önem sadece ekonomik kazançla sınırlı kalmayıp, yerel kalkınma ve toplumsal dönüşümü de kapsamaktadır. Kırsal alandaki kadın girişimciliğinin ekosisteme tarım, el sanatları, gıda işleme ve küçük ölçekli işletmeler yoluyla katkısını birkaç örnek ile vermek faydalı olacaktır.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, kadınların kooperatifler aracılığıyla el sanatları, tekstil ve gıda üretimi gibi alanlarda ekonomik faaliyet göstermelerini desteklemektedir. Örnek: Mardin'de kurulan kadın kooperatifleri (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı [KEDV], 2023). Bir diğer örnek, *Tarım ve Orman Bakanlığı* tarafından oluşturulan *Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi Programı*, tarımsal ürün işleme/pazarlama konularında kadın çiftçilere yardımcı olup, girişimcilik becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Örnek: Ege ve Akdeniz bölgesinde bulunan organik tarım faaliyetleri ve zeytinyağı üretimi (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). *Kadın ve Genç Girişimciliği Destekleme Programı (KOSGEB)* tarafından uygulanan özel destekler ise birçok kadın girişimcinin küçük ölçekli işletmeler kurmasını sağlamıştır. Örnek: Gaziantep'te gıda üretimi ve el sanatları alanında kurulan işletmeler (KOSGEB, 2023). *Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Kadın Girişimcilik Destekleme Programı* ise kadınlar için girişimcilik eğitimleri düzenlemekte ve finansal destek sağlamaktadır. Örnek: Şanlıurfa ve Diyarbakır'da kadınlar aldıkları destekler ile yerel ürünlerden sabun, tekstil ve organik gıda ürünleri üretmesi (GAP Bölge Kalkınma İdaresi, 2023). Bir diğer örnek ise *Anadolu Meraları - Kadın Çiftçi Girişimi*'dir. Sürdürülebilir tarımı teşvik eden

projeler kapsamında, kadın çiftçilerin yerel tarım ürünlerini işlenmesi ve doğal gıda üretimiyle ekonomiye katılmaları sağlanmaktadır. Örnek: Balıkesir’de kadın çiftçilerin peynir ve süt ürünleri üreterek markalaşma süreçlerine dâhil oldukları bu projeler (Anadolu Meraları, 2023).

4. SESSİZ GÜÇ: KADIN GİRİŞİMCİLERİN ETKİLERİ

Kadın girişimciliği, kırsal alanda hem ekonomik büyüme/kalkınma süreçlerinde hem sosyal değişim süreçlerinde hem de kültürel süreçlerde önemli bir role sahiptir. *Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri* tarafından yüklenen roller/statüler ve *geleneksel toplum yapısındaki sosyal tabakalaşmanın* getirdiği olumsuz sonuçlar (Gökyay, 2008: 38) ile karşı karşıya kalan kadın, ekonomik ve toplumsal alanlarda geride kalmıştır. Bu durum kırsalda yaşayan kadınlar açısından geleneksel yapı ve kısıtlı kaynaklar nedeniyle daha da kötüleşmektedir. İşte bu noktada kadın girişimciliği, ekonomik, sosyal hayatta katlanmak zorunda kalınan olumsuzlukları, önyargıları aşmak için kadınlara bir fırsat sunmaktadır. Ekonomik faaliyetlere aktif olarak katılma imkânı bulan kadınlar, finansal bağımsızlığın yanı sıra güçlü bir toplumsal statüye de erişmiş olacaktır.

Kadın girişimciler, toplumda "Sessiz Güç" olarak adlandırılan önemli bir dönüşümün temsilcileridir. Kadınların sessiz olarak nitelendirilmesinin en önemli nedenlerinin başında, katkılarının ve etkilerinin *toplumsal görünürlüğünün*, erkeklere kıyasla az olmasından ileri gelmektedir. Ancak bu katkı ve etkiler uzun vadede dolaylı yollardan hissedilmektedir. Derinden gelen bu güç, iş hayatına katılım ile beraber, geleneksel cinsiyet norm ve rolleri yeniden şekillendirmekte ve kadını ekonomik hayatta, toplumda ve aile içinde görünür kılmaktadır. Karar alma süreçlerinde aktif katılım sağlayan kadın, gelecek nesiller için bir model oluşturmaktadır. İşte *sessiz* fakat toplumu *derinden etkileyen* bu güç, *toplumsal cinsiyet eşitliğinin* sağlanması için bir mihenk taşı olmaktadır.

Böylece kırsal üretim zincirine katkı ile başlayan süreç, bölgesel kalkınmayı destekleyecek ve toplumsal cinsiyet bakış açısını da değiştirmiş olacaktır. Bireysel kazanımdan toplumsal kazanıma doğru bir ilerleyiş söz konusu olmaktadır. Şöyle ki; kadın girişimciliği, bireysel düzeyde finansal bağımsızlık ve toplumsal statü kazanımını desteklerken, kolektif düzeyde bölgesel kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamış olacaktır.

Başta Türkiye olmak üzere diğer *gelişmekte olan ülkelerde* kadın girişimciliğinin kırsal alanlarda teşvik

edilmesi, yerelde ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesine, küçük ölçekli işletmelerin kurulmasına, istihdam yaratılmasına ve dolayısıyla bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılmasına fırsat yaratacaktır (Soysal, F., 2010, s. 97). Bir örnek vermek gerekirse Doğu Anadolu’da kurulan kadın kooperatifleri, hem yerel ekonomiye katkı sağlamakta hem de kadınların sosyal statülerini yükseltmektedir (Küçükömürler & Çetin, 2012, s. 88). Bu tür girişimler, kadınların "Sessiz Güç" olarak toplumda daha görünür hale gelmelerine yardımcı olmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’den alınan verilerine göre, Türkiye’de kadın girişimciliği son yıllarda artış göstermiştir. 2002 yılında %13,1 olan kadın girişimci oranı, 2023 yılında %17,4’e yükselmiştir. 2023 yılı itibarıyla, işverenler arasında kadınların oranı %12, kendi hesabına çalışanlar arasında ise %19’dur (TOBB, 2023). Ancak, kadın girişimcilerin toplam girişimciler içindeki payı hâlâ düşüktür.

Bu nedenle yerel üretim ekosistemine katılımın sağlanabilmesi için eğitim fırsatlarına ve finansal kaynaklara erişimin sağlanması, örgütlenme kapasitelerinin geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı kırsal kalkınma politikalarının yapılandırılması (Özkaya, G., 2009, s. 60 ; Brush, de Bruin & Welter, 2006, s. 8-10) şeklindeki önlemler kritik önem taşımaktadır.

5. EKONOMİK SİNERJİ: İŞ BİRLİĞİ VE GELİŞİM

Kadın girişimcilerin yerel üretim ekosistemi ile gerçekleştirdikleri dayanışma ağları ekonomik işbirliği ve sinerji açısından önemlidir. Özellikle kooperatifler, yerel küçük ölçekli işletmeler, sivil toplum kuruluşları (STK) ve kadın dayanışma grupları ile yapılan işbirlikleri, kadın girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştırmak, geniş pazarlara ulaşmak ve verimlilik artışı sağlamak gibi birçok avantaj elde etmelerini sağlayacaktır. Bilgi alışverişinin yanı sıra kültürel ve sosyal paylaşım, kadın girişimcilerin gelişim fırsatları yakalamalarına, kapasitelerini geliştirmelerine neden olacaktır. Dolayısıyla hem bireysel hem de toplumsal başarı sağlanmış olacaktır (Polattaş, 2024, s. 78; Güneş ve Şekerdil, 2021, s. 22).

Kadın girişimcilerin kooperatifler ile yapmış oldukları işbirlikleri sayesinde, risk paylaşımı, ölçek ekonomilerden yararlanma, üretim araçlarının kolektif kullanımı, üretim ve pazarlama imkânlarının gelişimi şeklinde avantajlar elde edilmektedir. Bu faktörler bir yandan maliyetleri düşürerek verimlilik artışına neden olurken diğer yandan kırsal alanda sosyal sermayenin gelişmesine, toplumsal eşitliğin

güçlenmesine katkıda bulunurlar. Bu sistem kadınlar arasındaki oluşturulmuş olan dayanışma ile girişimcilik ekosisteminde sinerjinin artmasına neden olur.

STK'lar ise mentorluk, finansal okuryazarlık ve pazarlama gibi alanlarda kadın girişimcilere destek sağlayarak, girişimciliğin sürdürülebilirliğini arttırmaktadırlar. Kırsal kalkınma projelerinde kadının aktif rol almasını teşvik ederek ekosinerji oluşturup ekonomik ve sosyal dayanışmayı güçlendirmiş olurlar.

Yerel küçük ölçekli işletmeler ile yapılan işbirlikleri ile kadın girişimciler yerel üretim zincirinde kadının konumu güçlendirmektedir. Kadın dayanışma grupları ise mikrofinans programlarına erişim, ortak pazarlama stratejileri oluşturmak, büyük ölçekli üretim süreçlerine dâhil olmak için bir platform sağlamaktadır (Sallan Gül & Altındal, 2016, s. 1365). Bu şekilde finansman ve lojistik alanlarında karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelinmesinde kritik bir role sahiptirler.

Yerel ve bölgesel gelişmeye gelince; kadın girişimciliğinin ekonomik sinerji yaratma potansiyeli Büyüme ve kalkınmaya doğrudan yansımaktadır. Yerel ürünlerin tanıtılması, pazarlanması bir yandan yerel üretim zincirini güçlendirirken diğer yandan da yerel tüketicinin de ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Güneş & Şekerdil, 2021, s. 20). Ayrıca yerel üretimde oluşturulan markalaşma, bölgeler arası ticareti de teşvik etmektedir. Kadın girişimcilerin yerel üretimde aktif rol almaları, yerel ekonomilerin sürdürülebilirliğine de destekleyerek dışa bağımlılığı azaltır ve ekonomik hareketlilik yaratır (Polattaş, 2024, s. 80).

Ayrıca ekonomik yönden güçlenen kadın, toplumda liderlik rolünün de güçlenmesini sağlamakta, toplumsal dayanışmayı arattırmaktadır. Dolayısıyla kadın girişimciliğinin yerel üretim ekosistemine entegrasyonu, ekonomik ve sosyal sinerji yaratma potansiyelini artırmaktadır.

6. ZORLUKLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yerel üretim ekosisteminde kadın girişimciler ekonomik, sosyal ve kültürel birçok engel ile karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik sorunların başında *finansman sorunu* gelmektedir. Kırsal alanda finansal kurumların sınırlı erişimleri bulunmaktadır. Ayrıca kadınların bir mülke diğer bir deyişle yeterli teminata sahibi olmamaları, onların, sermaye kaynaklarına erişimde sorun yaşamalarına neden olmaktadır (Kabeer, 2016, s. 34). Kırsal alanlarda altyapı sorunları, ulaşım sorunları, sınırlı teknoloji altyapısı ve kullanımı, yerel üretimin geniş pazarlara ulaşımını zorlaştırmaktadır. Sosyal ve kültürel

sorunların başında *toplumsal cinsiyet engelleri* gelmektedir. Ataerkil yapıya sahip olan kırsal toplum yapısında kadınlara dair önyargılar, onların özgüvenini azaltarak, ekonomik faaliyetlere katılımlarını engelleyen en temel unsurların başında gelmektedir (Carter & Shaw, 2006: 45).

Bu sorunların aşılmasında hem politika yapımcıların, hem kamu hem de özel sektörün aktif rol oynaması ve toplumun da desteğini alması gerekmektedir. Sorunun çözümü için her şeyden önce eğitim ve *kapasite geliştirme politikalarına* ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu programlar kadının finansal okuryazarlığını, teknoloji kullanımını, liderlik yönünü, pazarlama ve yönetim becerilerini geliştirerek daha donanımlı ve özgüvenli olmalarını sağlayacaktır. Dolayısıyla girişimcilik ekosisteminde güçlü bir konuma yerleşmesini sağlayacaktır.

Kadın girişimciliğinin finansman ihtiyacını karşılayabilmek için *düşük faizli krediler* ve hibeler şeklindeki *devlet teşviklerinin* ve *mikro finansman programlarının* uygulanması oldukça önemlidir. En zayıf, en yoksul kadını güçlendirmeyi amaçlayan ve kredi, iş geliştirme programları, tasarruf hizmetleri gibi tüm finansal destekleri (Erdoğan, 2004: 13) kapsayan mikro kredi uygulamasının ardında yatan mantık, kadın girişimciliğini destekleyerek kadının sosyoekonomik hayatta etkisini güçlendirmektir (Soyak, 2010: 143). Ayrıca köyden kente göçü tersine çevirme potansiyeli ile sosyoekonomik bir soruna da çözüm sağlamış olmaktadır (Ören vd., 2012: 314). Bir diğer olumlu gelişme ise *başlangıç sermayesi* sağlama ya da işini büyütme konusunda girişimcilerin desteklenmiş olmasıdır. Girişimcilere farklı *ekonomik destek paketlerinin* sunulması da kadınların daha fazla finansal imkânlarla ulaşılmasını sağlayacaktır.

Ayrıca kırsal kadın girişimcilerin çağa uygun işlere yönlendirilmesi de verilebilecek bir diğer öneridir. Şöyle ki; Kırsal kesimdeki kadın girişimcilerin ne iş yaptıklarına ilişkin araştırmalara bakıldığında, kadınların çoğunlukla doğal gıdalar, işlenmiş gıda ürünleri, el sanatları ve seyyar satıcılık gibi faaliyetlerde buldukları belirlenmiştir (Kantar, 1999: 30-34). Ancak bu faaliyetler piyasa koşullarına duyarlı olan ve çok sınırlı gelir getiren faaliyetlerdir. Dolayısıyla yerel üretim ekosisteminde aktif rol oynayan girişimcilerin rekabetçi, çağa uygun, sürdürülebilir iş kollarına yönlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için *yüksek katma değerli ürünler* üretebilmeleri için sertifikasyon programları, tasarım yenilikleri ve inovasyon eğitimleri verilmelidir. Bunun yanında teknik destekler sağlanarak ürün geliştirmeleri teşvik edilmelidir. *Dijital pazarlama, e-ticaret eğitimleri* vb. ile kadın girişimcilerin yerel ürünlerini geniş

pazarlara ulaştırmaları sağlanmalı; bunun için özelleştirilmiş dijital pazarlar oluşturulması öncelikli olmalıdır. Kooperatifçilik ve ortaklık modelleri geliştirilerek üretimden lojistiğe her aşamada ölçek ekonomilerin avantajlarından yararlanmaları sağlanmalıdır. *Sürdürülebilir tarım yöntemleri* ya da *geri dönüştürülebilir hammadde ve malzeme* kullanımı ile el sanatları gibi *yeşil ekonomiyi* ve çevreyi destekleyecek *üretim tekniklerine* yönlendirilmesi teşvik edilmelidir. Ayrıca *mentorluk ve rol model programları* geliştirilerek kadın girişimcilere rehberlik edecek, yeni fikir/iş geliştirme fırsatları yaratılabilir.

Tüm bu yaklaşımlar bir yandan kadın girişimcinin ekonomik faaliyetlere katılımını arttırırken diğer yandan da yerel ve bölgesel ekonomiye katkı sunulmasını sağlayacak, ekonomik sinerji yaratacaktır.

6. SONUÇ

Yerel üretim ekosistemi, bölgesel kalkınma ve ekonomik dayanıklılık açısından stratejik bir öneme sahiptir. Bu ekosistemin etkin bir şekilde çalışması, kadın girişimcilerin yenilikçi ve sürdürülebilir bir rol üstlenmesiyle daha da gelişebilir. Bu çalışma, kırsal kadın girişimciliğinin toplumsal ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini ortaya koyarken, girişimcilik faaliyetlerinin sadece bireysel kazancı değil, aynı zamanda toplumsal refah ve bölgesel kalkınmaya olan katkısını da vurgulamıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular, kadın girişimcilerin kırsal kalkınmaya katkısını arttırmak için şu stratejilere önem verilmesi gerektiğini göstermiştir:

Yenilikçi ve Katma Değer Yaratan Faaliyetler: Kadın girişimcilerin, geleneksel üretim faaliyetlerinden çıkarak, dijital pazarlama, yeşil ekonomi ve e-ticaret gibi modern üretim ve pazar stratejilerine yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu, yerel ekonomilerin rekabet gücünü arttırırken, kadınların gelir seviyelerini de yükseltecektir.

1. Finansal Kaynaklara Erişim: Kadın girişimcilerin, mikrofinans ve düşük faizli krediler gibi finansman mekanizmalarıyla desteklenmesi, ekonomik faaliyetlerini geliştirmeleri için kritik bir öneme sahiptir.

2. Eğitim ve Kapasite Geliştirme Programları: Kadın girişimcilerin liderlik, finansal okuryazarlık ve teknolojik becerilerle donatılması, girişimcilik ekosistemindeki rollerini güçlendirecektir.

3. Kooperatifleşme ve Ortak Girişim Modelleri: Kadın girişimcilerin kooperatif çatısı altında bir araya

gelmesi, kaynakların daha etkin kullanılmasını ve büyük pazarlara erişim imkânını sağlayacaktır.

4. Mentorluk ve Ağ Oluşturma: Kadın girişimcilere rehberlik edecek mentorluk programları ve networking fırsatlarının artırılması, hem bireysel hem de kolektif kazanımları destekleyecektir.

Ayrıca, yerel üretim ekosistemindeki kadın girişimciliğinin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu hale getirilmesi, uzun vadeli ekonomik ve toplumsal dayanışmanın artmasına katkı sağlayacaktır. Özellikle kadın girişimciliğinin desteklenmesi, sadece bölgesel ekonomik hareketliliği arttırmakla kalmayacak, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğine de anlamlı katkılar sunacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, kadın girişimciliğinin toplumsal ve ekonomik kalkınmadaki kritik rolünü vurgulamış ve bu alanda uygulanabilecek somut stratejiler sunmuştur. Kadın girişimciliğinin gelişimi, büyük dönüşümlere olanak tanıyarak hem bireysel hem de toplumsal seviyede refahı arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Aksay, B. (2019). Türkiye’de kadın girişimciliğinin son 10 yılı: Alanyazın taraması ve öneriler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 233-256.
- Anadolu Meraları. (2023). *Kadın çiftçi girişimleri ve yerel kalkınma*. Erişim adresi: <https://www.anadolumera.com> (12.12.2024).
- Arpacı, S. (2024). Türkiye’de kadın girişimciliği üzerine yapılan uluslararası çalışmaların bibliyometrik analizi. *Sosyal ve İdari Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 45-67.
- Brush, C. G., de Bruin, A., & Welter, F. (2006). A gender-aware framework for women’s entrepreneurship. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 1(1), 8-24.
- Çakıcı, A. (2004). Kadın girişimcilerin işletme fonksiyonlarındaki etkisinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 129-142.
- Carter, S., & Shaw, E. (2006). Women’s business ownership: Recent research and policy developments. Report to the Small Business Service, 1-47.
- DPT, (2011). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi: 2007-2013. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/strateji/kirsal.pdf>, (15.11.2021).
- Ecevit, Y. (1993). *Kadın girişimciliği ve kadın iş gücü: Sosyal ve ekonomik boyutları*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Erdemir, T. (2018). Türkiye’de kadın girişimciliği ve kadın girişimciliğini etkileyen engeller ve fırsatlar üzerine bir araştırma. *İstanbul Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(4), 56-78.
- Erdoğan, N. (2004). Yoksullukla Mücadelede Etkili Bir Enstrüman Mikro kredi. Finansal Forum Özel Eki, 13-14.
- Feldman, M. P., & Audretsch, D. B. (1999). Innovation in cities: Science-based diversity, specialization, and localized competition. *European Economic Review*,

- 43(2), 409–429. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(98\)00047-6](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(98)00047-6)
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi. (2023). *Kadın girişimcilik ve yerel kalkınma projeleri*. Erişim adresi: <https://www.gap.gov.tr> (12.12.2024).
- Gökyay, Ç. (2008). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, (Basılmamış Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Güneş, E., & Şekerdil, R. (2021). Türkiye’de kadın girişimciler ve yöneticilerin girişimcilik kariyerindeki durumu ve ilerlemesine yönelik bir analiz. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16(1), 15-30.
- Johnson, K., & Brown, L. (2021). *Empowering Women in Local Economies: A Global Perspective*. London: Routledge.
- Kabeer, N. (2016). Gender Equality and Women’s Empowerment: A Critical Analysis of the Third Millennium Development Goal. *Gender & Development*, 13(1), 13-24.
- Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı [KEDV]. (2023). Kadın kooperatifleri ve yerel kalkınma. Erişim adresi: <https://www.kedv.org.tr> (12.12.2024).
- Kantar, M. (1999). Girişimcilik ve Kırsal Kadınlar, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 4, 29-42.
- Ören, K., Negiz, N., & Akman, E. (2012). Kadınların yoksullukla mücadele aracı mikro kredi: Deneyimler üzerinden bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 313-338.
- Keskin, S. (2022). Türkiye’de kadın girişimcilerin durumu. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(3), 142-158.
- Kızılaslan, N., & Karaömer, M. (2019). Kırsal kadınların girişimcilik özellikleri ve girişimciliği etkileyen faktörlerin logit analizi ile değerlendirilmesi (Hatay ili araştırması). *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14(2), 45-62.
- KOSGEB. (2023). Kadın girişimcilere özel destek programları. Erişim adresi: <https://www.kosgeb.gov.tr> (12.12.2024).
- Küçükömrler, S., & Çetin, B. (2012). Kadın Girişimciliğinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 80-90.
- Özkaya, M. O. (2009). Kadın girişimcilere yönelik “strateji geliştirmede” yerel yönetimlerle işbirliği içinde olmak mümkün mü?. *Journal of Management and Economics Research*, 7(11), 56-72.
- Özkaya, G. (2009). Türkiye’de kadın girişimciliğinin desteklenmesi. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 60.
- Öztürk, M. D. (2016). Türkiye’de kadın girişimcilik: Kadınları girişimcilğe yönelten faktörler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *TOBB Kadın Girişimciler Kurulu Raporları*, 12(3), 67-85.
- Özyılmaz, A. M. (2015). Türkiye’de kadın girişimciliği ve girişimci kadınların karşılaştıkları sorunlar: Nevşehir ili örneği. *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 98-115.
- Polattaş, M. E. (2024). Türkiye’de kadın girişimciliği ve kadın girişimciliği üzerine yapılan araştırmalar: Doküman analizi. *Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38(2), 87-109.
- Porter, M. E. (1998). Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*, 76(6), 77–90.
- Sallan Gül, S., & Altındal, Y. (2016). Türkiye’de kadın girişimciliğinin serüveni: Başarı mümkün mü? *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 77-96.
- Smith, J. (2020). *Innovations in Rural Development: Women Entrepreneurs and Economic Sustainability*. New York: Springer.
- Soyak, M. (2010). Kadın girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye deneyimi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(24), 129-144.
- Soysal, A. (2013a). Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği: Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan 2013, 8(1), 163-189.
- Soysal, A. (2010a). Türkiye’de kadın girişimciler: engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *A.Ü. SBF Dergisi*, 65(1), 83-114.
- Soysal, A. (2010b). Türkiye’de kadın girişimciler: Engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 45(2), 203-218.
- Soysal, F. (2010c). Türkiye’de kadın girişimciliğini destekleyen politikaların değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 97
- Tahtalı, F. A. (2018). Türkiye’de kadın girişimciliği ve Malatya kentsel alanda kadın girişimciler üzerine bir araştırma. *Malatya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 25-48.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). *Tarımda kadın girişimciliği destek programı*. Erişim adresi: <https://www.tarimorman.gov.tr> (12.12.2024).
- Tekin, A. (2011). Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 32-44.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği [TOBB]. (2023). Girişimci kadınların “2023 yıldızları” ödüllendirildi. Erişim adresi: <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?Ist=Man setListesi&rid=29894> (12.12.2024).
- UNDP. (2021). *Facilitation guide gender, local economic development (LED) and Sustainable Development Goals (SDG)*. Erişim adresi: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2021-11/undp-unwomen-uncdf-gender-local-economic-development-and-sustainable-development-goals-module-1.pdf> (06.12.2024).